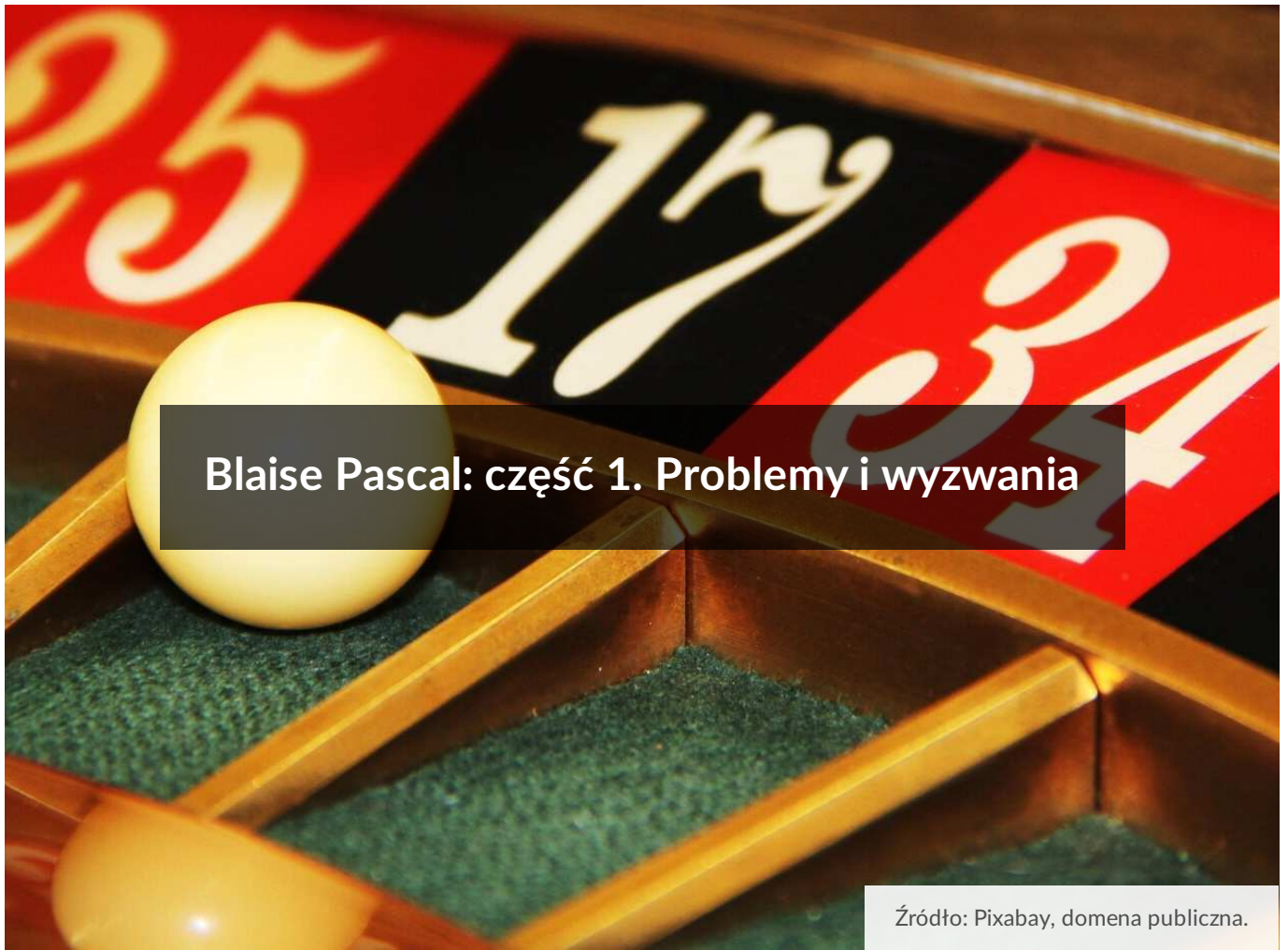

Blaise Pascal: część 1. Problemy i wyzwania

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Film](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, jw., fragm. 602.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Żeleński (Boy), fragm. 478, w nowym układzie według wydania J. Chevaliera.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Żeleński (Boy), w nowym układzie według wydania J. Chevaliera.

Blaise Pascal: część 1. Problemy i wyzwania

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Blaise Pascal

Myśli

Poznajemy prawdę nie tylko rozumem, ale i sercem, w ten sposób znamy pierwsze zasady i na próżno rozumowanie, które nie ma w tym udziału, sili się je zwalczyć.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Żeleński (Boy), fragm. 478, w nowym układzie według wydania J. Chevaliera.

W 1654 roku Blaise Pascal, racjonalista, matematyk, wynalazca maszyny liczącej, cudem ocalał z wypadku i doznał objawienia religijnego. Odkrył, że Bóg filozofów nie jest Bogiem chrześcijan, a filozoficzne dociekania prowadzą jedynie do deizmu lub ateizmu. Wszystkie tradycyjne dowody na istnienie Boga uznał za mylące. Do ostatniej chwili pracował na dziełem życia – obroną myśli chrześcijańskiej przed sceptycyzmem.

Twoje cele

- Poznasz postać, dokonania naukowe i filozoficzną myśl Blaise'a Pascala.
- Wyjaśnisz, na czym w ujęciu Blaise'a Pascala polega wielkość i nędza człowieka.
- Spróbujesz określić, jakie, według Pascala, jest miejsce człowieka w naturze?

Przeczytaj

Blaise Pascal

Blaise Pascal (1623–1662), malarz nieznany, XVII w.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Francuski matematyk, filozof, wynalazca. Urodził się w Clermont-Ferrand we Francji. Gdy miał trzy lata, zmarła jego matka, po jej śmierci ojciec Pascala przeniósł się wraz z synem i dwiema córkami do Paryża. Ze względu na słabe zdrowie Pascal pobierał nauki w domu. Dom ten chętnie odwiedzali przedstawiciele świata nauki (np. Kartezjusz czy Gassendi) i młody Pascal miał okazję przysłuchiwać się ich rozmowom. Pod ich wpływem wcześniej zainteresował się matematyką. W wieku 16 lat napisał rozprawę o przecięciach stożkowych oraz sformułował tzw. twierdzenie Pascala. W wieku 24 lat odkrył prawo ciśnienia w cieczach („prawo Pascala”) oraz rachunek prawdopodobieństwa. W latach późniejszych wynalazł także m.in. ruletkę, pierwszą maszynę liczącą (tzw.

pascalinę) oraz zaprojektował pierwszą linię komunikacji miejskiej – paryskich omnibusów. Momentem przełomowym w życiu Pascala jest rok 1654. Miały wówczas miejsce trzy wydarzenia: najpierw cudem ocalał z wypadku karety, następnie cudownie ozdrowiała jego siostrzenica, a w końcu (23 listopada) doznał objawienia religijnego. Z tego ostatniego wydarzenia sporządził notatkę zwaną *Pamiętką*, którą zaszył pod podszewką ubrania, chcąc ją mieć stale przy sobie. W następstwie tych wydarzeń Pascal zmienił swoje życie i kierunek myślenia: przeniósł się do Port-Royal, będącego wówczas ośrodkiem ruchu jansenistycznego. Żył tam jak asceta i poświęcił się głównie rozważaniom religino-moralnym. W tym duchu utrzymane są *Prowincjałki*, które opublikował w latach 1656–1657 i które wkrótce zostały wciągnięte na kościelny indeks ksiąg zakazanych. Umarł na ciężką, przewlekłą chorobę. Do ostatniej chwili pracował nad dziełem mającym stanowić obronę wiary chrześcijańskiej przed sceptycyzmem. Nie udało mu się go jednak ukończyć. Liczne notatki, jakie w pracy nad nim sporządził, przyjaciele Pascala zebrali po jego śmierci i wydali jako *Myśli* (1670). Książka ta okazała się jednym z najwybitniejszych osiągnięć literatury francuskiej.

Ciekawostka

Jansenizm

Portret Corneliusa Jansena

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jansenizm był ruchem teologicznym i duchowym, zapoczątkowanym przez biskupa **Corneliusa Jansena** (1585–1638). W wydanym pośmiertnie dziele *Augustinus* (1640) Jansen, powołując się na św. Augustyna, eksponuje naturalne zepsucie człowieka i wykazuje zależność człowieka od aktu łaski Bożej. Bez niej postępowanie moralne i przestrzeganie przykazań nie jest możliwe. Choć łaska ma zasadniczy wpływ na ludzkie życie i zbawienie, Bóg obdarza nią tylko nielicznych. Konsekwencją tych poglądów były bardzo surowe, wręcz ascetyczne zasady moralne oraz rygorystyczne przestrzeganie reguł przyjmowania sakramentów, na przykład Komunii św. – janseniści uważali, że osoby, które się nie wyspowiadały (bez względu na to, czy ich grzechy były lekkie, czy ciężkie), nie są godne, aby do niej przystąpić. Kościół nauki Jansena potępił.

Ważną inspiracją w twórczości Pascala były poglądy Kartezjusza, pod którego wpływem Pascal zainteresował się matematyką, geometrią oraz kwestią właściwej metody poznania. Dla Pascala oczywiste jednak było, że metoda matematyczna nie ma tak powszechnego zastosowania, jakby tego chciał Kartezjusz i jego zwolennicy. Innym źródłem inspiracji była bowiem dla niego filozofia Michela de Montaigne'a i starożytnych sceptyków. Pascal twierdzi, że są pojęcia, których matematycznie i racjonalnie zdefiniować nie sposób. Zalicza do nich m.in. byt, przestrzeń, czas, ruch, nieskończoność. Operujemy tymi terminami w celu wyjaśnienia innych terminów, ale sens tych źródłowych pojęć znajduje się poza zasięgiem naszego rozumu. Tak samo metoda matematyczna zastosowana do tradycyjnych problemów filozoficznych (jak dusza czy nieśmiertelność) okazuje się nieskuteczna, bo nie daje prawdziwej pewności. Problem, z którym zatem Pascal próbuje się zmierzyć, dotyczy granic stosowalności metody matematycznej oraz sposobu radzenia sobie z zagadnieniami niedającymi się tą metodą rozstrzygnąć. Jaką metodę w takich przypadkach stosować?

Pamiętka Pascala

Notatka, w której Pascal opisał moment objawienia, zaczyna się od słów:

Roku Pańskiego 1654

w poniedziałek, 23 listopada, w dniu św. Klemensa, papieża i męczennika i innych w Martyrologium, w wigilię św. Chryzostoma męczennika i innych, na około pół godziny po północy.

OGIEŃ

Bóg Abrahama, Bóg Izaaka, Bóg Jakuba,

A nie filozofów i uczonych.

Pewność. Pewność. Uczucie. Radość. Pokój.

Osobną grupę problemów rodzi przełom duchowy Pascala, wskutek którego filozof zwraca się w stronę zagadnień religijnych i moralnych. Na tym polu wcześniejszy sceptycyzm Pascala w stosunku do tradycyjnej filozofii przeradza się w otwartą krytykę. Na każdym kroku Pascal dostrzega tu ułomności i ograniczenia ludzkiego myślenia. Odrzuca też tradycyjne dowody na istnienie Boga, twierdząc, że są nieskuteczne i wprowadzają ludzi w błąd. Bóg filozofów nie jest Bogiem chrześcijan, ich dociekania prowadzą jedynie do deizmu lub ateizmu, Boga można poznać jedynie poprzez Chrystusa:

Blaise Pascal

Myśli

Wszyscy ci, którzy szukają Boga poza Chrystusem i którzy nie wychodzą poza naturę, albo znajdują się bez żadnego światła, albo osiągną sposób poznania Boga i służenia Mu bez pośrednika, przez co popadają albo w ateizm, albo w deizm, dwie rzeczy, którymi religia chrześcijańska brzydzi się prawie jednako.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, jw., fragm. 602.

Istnienia Boga chrześcijan oraz podstawowych prawd wiary chrześcijańskiej nie sposób dowieść ani na drodze racjonalnej, ani na drodze empirycznej. Jak zatem przekonywać ludzi do religii chrześcijańskiej? Jakich używać argumentów? Na czym się opierać

w obliczu chwiejności władz poznawczych człowieka? Jakimi się kierować zasadami, gdy wszystko jest niepewne, w tym samo istnienie Boga?

Polecenie 1

Odpowiedz na pytania: Z jakimi pytaniami mierzył się Pascal? Co go doprowadziło do jego teorii?

Polecenie 2

Odpowiedz na pytania: Jaki wpływ na Pascala wywarł Kartezjusz? Z jakim skutkiem?

Słownik

jansenizm

ruch teologiczny i duchowy, którego cechą była surowość moralna i pesymistyczny pogląd na stan człowieka. Nazwa pochodzi od nazwiska Kornela Ottona Jansena (1585-1638), który w swoim wydanym w 1640 r. pośmiertnie dziele Augustinus dowodził między innymi, że łaska Boża ogranicza wolne wybory człowieka i że bez szczególnej łaski Bożej nie możemy zachować przykazań; janseniści praktykowali surowe zasady moralne oraz skrupulatne podejście do przyjmowania sakramentów świętych

myśląca trzcina

metaforyczne określenie kondycji człowieka, jego jednoczesnej słabości (trzcina) i wielkości (myślenie)

serce

w poglądach Pascala przeciwstawienie rozumu, synonim uczucia i intuicji; tylko sercem człowiek może odczuć swój tragiczny los, zarazem własną wielkość i nicość

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Przeczytaj poniższy fragment i zastanów się, jakie miejsce zajmuje według Pascala człowiek we wszechświecie i na czym polega jego dysproporcja względem świata.

Trwa
wczytywanie
danych...

2

Trwa wczytywanie danych...

84. *Dysproporcja* człowieka. [...]

3

Trwa wczytywanie danych...

Niechaj tedy człowiek przyjrzy się naturze w jej wzniosłym i pełnym majestacie, niech oddali wzrok od niskich przedmiotów, które go otaczają. Niech spojrzy na to olśniewające światło, niby lampa wiekuista oświecające wszechświat; niechaj ziemia zda mu się jako punkcik w stosunku do rozległego kręgu, jaki ta gwiazda opisuje: i niech się zdumieje, że ów rozległy krąg jest jeno drobnym punkcikiem w porównaniu z tym, jaki obejmują gwiazdy toczące się na firmamencie. Ale choć nasz wzrok zatrzymuje się tutaj, niechaj wyobraźnia idzie

dalej; wcześniej znuży się pojmowaniem niż natura dostarczaniem przedmiotów.

4

5

Trwa wczytywanie danych...

Cały ten widzialny świat jest jeno niedostrzegalną drobiną na rozległym łonie natury. Żadna idea nie zdoła się do tego zbliżyć. Darmo byśmy piętrzyli nasze pojęcia poza wszelkie dające się pomyśleć przestrzenie; rodzimy jeno atomy w stosunku do rzeczywistości rzeczy. Jest to nieskończona kula, której środek jest wszędzie, powierzchnia nigdzie. Słowem, jest to najbardziej dotykalny znak wszechpotęgi Boga, że nasza wyobraźnia gubi się w tej myśli.

Trwa wczytywanie danych...

Niechaj człowiek, wróciwszy do siebie, zważy, czym jest w porównaniu do tego, co istnieje, niechaj spojrzy na się jak na coś zabłąkanego w tym zakątku przyrody i niechaj z tej małej celi, w której go pomieszczono (mam na myśli wszechświat), nauczy się oceniać ziemię, królestwa, miasta i samego siebie wedle słusznej ceny. Czym jest człowiek w nieskończoności?

Trwa wczytywanie danych...

Ale jeśli chce oglądać inny cud, równie zdumiewający, niech zbada to, co zna najdrobniejszego. Niechaj roztocz ukaże mu w swoim maleńkim ciele części nieskończenie mniejsze, nogi ze stawami, żyły w tych nogach, krew w tych żyłach, soki w tej krwi, krople w tych sokach, wapory w tych kropkach; niech, dzieląc jeszcze te ostatnie rzeczy, wyczerpie swoje siły w tych wyobrażeniach i niech ostatni przedmiot, do którego zdoła dojść, stanie się przedmiotem naszej rozprawy; pomyśli może, że to jest ostateczna małość w przyrodzie.

Trwa wczytywanie danych...

Otóż ukażę mu tam nową otchłań. Chcę mu odmalować nie tylko wszechświat widzialny, ale niezmierność tego, co może sobie wyroić w naturze w obrębie tej cząstki atomu. Niechaj ujrzy tam nieskończoność światów, z których każdy ma swój firmament, swoje planety, swoją ziemię – w tej samej proporcji co świat widzialny; na tej ziemi zwierzęta i wreszcie żyjątka, w których odnajdzie to samo, co znalazł w owych pierwszych; i znajdując znowuż w tych te same rzeczy bez końca i spoczynku, niech się zgubi w tych cudach równie zdumiewających w swej małości, jak inne w swym bezmiarze. Jak bowiem nie podziwiać, iż nasze ciało, które dopiero co było niedostrzegalnym punktem w świecie, niedostrzegalnym znowu na tonie wszystkiego, stało się obecnie kolosem, światem lub raczej wszystkim w stosunku do nicości, do której niepodobna dotrzeć?

[...]

wczytywanie danych...

Ostatecznie bowiem czymże jest człowiek w przyrodzie? Nicością wobec nieskończoności, wszystkim wobec nicości, pośrodkiem między niczym a wszystkim. Jest nieskończenie oddalony od rozumienia ostateczności; cel rzeczy i ich początki są dlań zawsze ukryte w nieprzeniknionej tajemnicy; równie niezdolny jest dojrzeć nicości, z której go wyrwano, jak nieskończoności, w której go pogrążono.

11

Trwa wczytywanie danych...

Cóż ma tedy uczynić, jeśli nie zadowolić się jakimś pozorem pośrodka rzeczy w wiekuistej niemożności poznania bądź celu ich, bądź początku? Wszystkie rzeczy wyszły z nicości i biegną w nieskończoność.

Źródło: Blaise Pascal, *Mysli*, tłum. T. Żeleński (Boy), w nowym układzie według wydania J. Chevaliera.

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią wykładu prof. Jana Hartmana. Wyjaśnij słowa profesora, który mówi, że „Pascal jest nam bliski mentalnie”.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D19p4FeNe>

Wykład prof. Jana Hartmana o znaczeniu myśli filozoficznej i wynalazków Pascala.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału z wykładem profesora Jana Hartmana dotyczącym Pascala.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie: jakie są zasługi Pascala dla filozoficznej myśli ówczesnej Europy?

Ćwiczenie 1

Zaznacz zagadnienia, którymi zajmował się Pascal.

Jakie są relacje między nauką a wiarą?

Czy zmysły nas zwodzą?

Co możemy wiedzieć o sprawach ostatecznych?

Co jest źródłem prawa moralnego?

Jak wiedza naukowa ma się do pytań metafizycznych?

Ćwiczenie 2

Oznacz poprawność przytoczonych stwierdzeń.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Książki Pascala nigdy nie były na liście ksiąg zakazanych	☐	☐
Można powiedzieć, że Pascal wynalazł komunikację miejską.	☐	☐
Od Pascala, myślenie o relacji między nauką a religią, rozumem a wiarą zmieniło się: odtąd te dwie sfery są w wyraźnej sprzeczności.	☐	☐
Pascal, jako pierwszy po św. Agustynie, rozważał relacje między nauką a religią z punktu widzenia swojego osobistego przeżycia wiary.	☐	☐
Pascala, zaraz obok Kartezjusza, można nazwać ojcem nowożytnej filozofii francuskiej, a także europejskiej.	☐	☐

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Blaise Pascal: część 1. Problemy i wyzwania

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

4. Blaise Pascal. Uczeń:

- 1) objaśnia pascalskie rozróżnienie porządku rozumu i porządku serca;
- 2) wyjaśnia, na czym w ujęciu Blaise Pascala polega wielkość i nędza człowieka;
- 4) analizuje fragment Myśli (cz. I, rozdz. 1: Miejsce człowieka w naturze. Dwie nieskończoności).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia dokonania naukowe i filozoficzną myśl Blaise'a Pascala;
- wyjaśnia, na czym w ujęciu Blaise'a Pascala polega wielkość i nędza człowieka;
- określa, jakie, według Pascala, jest miejsce człowieka w naturze.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- quiz;

- rozmowa kierowana.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.
2. Nauczyciel wyznacza jednego lub dwóch uczniów, którzy przygotowują krótką prezentację na temat dokonań Pascala na polu nauki (matematyki, fizyki, filozofii).

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i wyświetla na tablicy temat i cele lekcji. Prosi uczniów, by na podstawie wiadomości zdobytych przed lekcją zaproponowali kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: kim był Blaise Pascal i dlaczego dzisiaj się o nim uczymy? Dlaczego jego licząca niespełna 400 lat książka, *Myśli*, jest wciąż wznawiana i czytana?

Faza realizacyjna:

1. Wyznaczony przed lekcją uczeń przedstawia kolegom i koleżankom dokonania Pascala na gruncie nauki. Uczniowie zadają pytania prezentującemu. Nauczyciel uzupełnia informacje.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Prezentacja multimedialna”. Wybrany uczeń odczytuje treść polecenia: *zastanów się, jakie miejsce zajmuje według Pascala człowiek we wszechświecie i na czym polega jego dysproporcja względem świata*. Klasa dzieli się na grupy i opracowuje propozycje odpowiedzi. Przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.

3. **Praca z drugim multimedium.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Film”. Klasa dzieli się na grupy. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Uczniowie w parach opracowują quiz sprawdzający wiedzę z całej lekcji. Po określonym czasie wymieniają się przygotowanymi pytaniami z inną parą uczniów. Następnie wspólnie komentują swoje odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?
2. Nauczyciel zadaje pytania podsumowujące, np. na czym w ujęciu Blaise'a Pascala polega wielkość i nędza człowieka? Jakie, według Pascala, jest miejsce człowieka w naturze?

Praca domowa:

1. Gdyby Pascal żył w czasach dzisiejszych, jakie pytania moglibyśmy mu zadać? Jak by na nie odpowiedział? Zapisz przebieg wymyślonej przez siebie rozmowy z Pascalem na wybrany temat.

Materiały pomocnicze:

- Kołakowski L., *Bóg nam nic nie jest dłużny. Krótka uwaga o religii Pascala i duchu jansenizmu*, Kraków 1994.
- *Moja noc u Maud*, film w reżyserii Érica Rohmera

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja multimedialna” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.